

כשיש כ"ה, ובפחות מכ"ה לא היה חלה התקנה בכפיה, והיו יכולים לילך למקום אחר ליתן לשני מלמדים לחלקם בלא ריש דוכנא. מה שאין כן בנדון דידן, היכא שאינן יכולים לגמרי, נראה לי דלכולי עלמא יכולים לכוף זה את זה, ואפילו בעל דין אחד יכול לכוף, כדאיתא בפרק כל כתבי (שבת קיט:). כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן (מחרימי') [מחריבין] אותה וכו'. ועוד נראה לי, דשיעור כ"ה תינוקות לא היה שייך כי אם בדורות התלמוד, מה שאין כן בדורות הללו שהלכות כמחט של סרקית, ונתמעטו

הלכות בעו"ה כאצבעתא בקירא וכסיכתא בגודא לסברא (עירובין נג.), פשיטא דסך כ"ה אי אפשר למלמד אחד, והלואי שיצא ידי חובתו בסך עשר, וכל שכן י"ב פשיטא דהוה בדורותינו ככ"ה בזמן חכמי התלמוד. ואף שלא מצאתי סברא זו בסברת אחרונים שבידי, סבירא לי דסברת הלב היא. וכל שכן כשנצרף דעת הפוסקים דלעולם היו כופין אף בפחות מכ"ה אף בזמנם. ועל זה פסקתי והוריתי דמחויבים להשכיר להם מלמד לבניהם, לקיים המצות עשה של ולמדתם (רברים יא, יט), כדאיתא בקידושין (כט:). הנראה לענ"ד כתבתי, אהרן שמואל:

שאלה כז

מיהא איכא. וכן כתב הרא"ש שם (פ"ב סי' ב) להדיא, ע"ש. וכן כתב המרדכי ריש פרק כל שעה (רמז תקמה), ע"ש. הרי נתבאר דחמץ בפסח אף שהוא אסור בהנאה, כשהחמץ הוא אינו שלו אלא שהרופא גוי נתנו לו משלו ועשה לו רפואות, שרי לישראל למיעבד כן, דכשלא כדרך הנאתן הוא, ואפילו באין לו סכנה. והא דתנן התם דף ל"ט ע"ב לא ילעוס אדם חיטין ויתן על גבי מכתו מפני שהן מחמיצין, ע"ש, אין האיסור משום שעשה רפואה בחמץ, אלא איירי שהחייטין הן שלו ומחמיצין מהרוק, והאיך ישהא חמץ בפסח דעבר עליו משום כל יראה וכו'. אבל באמת כשהגוי לועס לו חיטין משלו, שרי להגוי ליתן על גבי מכתו של ישראל לרפואתו:

וכך מבואר להדיא בדברי הרמב"ם פרק ה' מהלכות יסודי התורה דין ח' וזה לשונו, במה דברים אמורים שאין מתרפאין בשאר איסורין אלא במקום סכנה, בזמן שהן כדרך הנאתן, כגון שמאכילים את החולי שקצים ורמשים, או חמץ בפסח או ביום כיפור. אבל

מי שיש לו חולי בבטנו שקורין בלשון אשכנז הי"ב מוטי"ר, ורפואתו הוא שחולטין שעורים או שיבולת שועל ומניחים על בטנו. אם אירע לו חולי זה בפסח, אי שרי לו למיעבד רפואה זו או לאו:

תשובה, גרסינן בפרק כל שעה (פסחים) דף כ"ד ע"ב, אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן, כל האסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן. למעוטי מאי, אמר רב שימי בר אשי למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו שהוא פטור, וכל שכן באוכל חלב חי כו'. ופירש רש"י, חלב, אין דרך הנאתו אלא בהבערה ולמשוח עורות, ולא לרפואה, עכ"ל. ומסקינן (התוספות) [בגמרא] דף כ"ה ע"ב דכל דבר שהוא שלא כדרך הנאתן אפילו שלא בשעת הסכנה שרי אפילו לכתחילה, ולכן רבינא שייף לברתיה בגוהרקי דערלה, ע"ש. והא דקאמר רב שימי בר אשי פטור, היינו פטור ומותר בעושה לרפואה. אבל שלא לשם רפואה וודאי אסור לכתחילה, כדאמר ר' אבהו אין לוקין עליהן, הא איסורא

עליו פסח. ובאמת דהוא הדין בחמצו של גוי ובפסח עצמו. או דהר"ן איירי כגון שעושה האיסור לרפואה דרך הנאתו, דאז אי הוה איסורא דאורייתא הוה אסור באין בו סכנה, דכיון דדרך הנאתו. אבל באסורא דרבנן שרי אפילו דרך הנאתו, כיון דאיסור דרבנן הוא. ועל זה מסיק ומיהו לענין אכילה כו', רצה לומר אפילו באיסורא דרבנן יש לנו לאסור דרך הנאתו באכילה. ואח"כ כתב דאף שלא כדרך אכילה יש לאסור דרך הנאתו אפילו באיסורי דבריהם, כנ"ל, ודו"ק:

שלא כדרך הנאתו, כגון שעשה לו רטייה או מלוגמא מחמץ או מערלה, או שמשקים אותו דברים שיש בהן [מר] מעורב עם אסורי מאכל, שהרי אין בהם הנאה לחיך, הרי זה מותר אפילו שלא במקום סכנה, חוץ מכלאי כרם ובשר בחלב כו', עד כאן לשונו. הרי נתברר להדיא שאלתינו דעל ידי חמצו של גוי שרי לעשות רפואה באוכלין חמץ, דכשלא כדרך הנאתו מקרי, אפילו באיסורין דאורייתא, אפילו שלא במקום סכנה. וא"כ הא דתנן לא ילעוס כו', צריך לומר כמו שפרשתי:

ובהדיא כתב הכסף משנה שם בשם ארחות חיים, דהא דכתב הרמב"ם מותר לעשות רטייה מחמץ כו', יש אומרים דלא התיר אלא מחמץ דנכרי, וכן כתב (הרשב"ם) [הרשב"א] דחמץ דנכרי הוא והשאלה לישאל, או הניחן על גבי מכתו ואין אחריותה על ישראל. ואם אין מלוגמא לגוי, מקנה ליה ישראל קמח ועושה גוי ממנו מלוגמא ונותנה על גבי מכת ישראל, עד כאן לשונו:

ואל תטעה בלשון הר"ן שכתב בפרק כל שעה דף רל"ב סוף ע"א (ו: ד"ה וראיתי) וראיתי (מה שכתבתי) [מי שכתב] דמיהא שמעינן דמתרפאין בכל אסורי הנאה של דבריהם, כגון חמץ שעבר עליו פסח וכלאי הכרם בחוצה לארץ אפילו בחולי שאין בו סכנה, ומיהו באכילה כו'. ולכאורה משמע דבחמץ בפסח דאסור בהנאה מדאורייתא אסור להתרפאות. דהא ליתא, דכבר הוכחתי אפילו באיסורא דאורייתא. אלא דהר"ן רוצה לאשכוחי בחמץ של ישראל, וכי ברשיעי עסקינן שיהיה לו חמץ בפסח, ולכך כתב כגון חמץ שעבר

ונראה ברור דאם היה חולי שיש בו סכנה דמותר גם לישראל לעשות חמץ ולרפאותו להדיא, דבכל מתרפאין במקום שיש בו סכנה. אלא מיהא (כמ"ש) (*) [כל מה] דאפשר לעשות על ידי גוי עבדינן, וכמו שנכתבאר. ואם אי אפשר, נראה דיריתח המים היטיב, ואחר כך יטיל השעורים לתוכו, ואז לא יבואו לידי חימוץ (ור"ן) [לדין] התלמוד, כדגרסין שם (לט:). אין שורין המורסין לתרגולים אבל חולטין, ופירש רש"י חולטין, ברותחין, שאין מניחין אותן להחמיץ. אף (דאין) [ראנן] נוהגין לאסור, וכמו שכתוב בטור ושו"ע (או"ח) סימן (תס"ו) [תס"ה (ס"א)], מכל מקום כל מה שנוכל לעשות בהיתר עבדינן, וכמו שכתב מור"ם ביו"ד סימן קנ"ה בסופו, עיין שם. גם אם אפשר לחלוט במי פירות ולעשות הרפואה הנ"ל, יחלוט במי פירות ויעשה, דקיימא לן (פסחים לה:). מי פירות אין מחמיצין, וכן כתב המרדכי פרק כל שעה (שם), ע"ש. הנראה לענ"ד כתבתי, אהרן שמואל:

(*) וקצת נראה שיש טעות סופר במה שכתב אלא מיהו כמ"ש, וצריך להיות כמ"ש, ור"ל דבמה שכתב תחלה קאי, דהיינו דמיירי באין בו סכנה. אך ממה שכתב מכל מקום כל שנוכל כו', משמע דביש סכנה מיירי, דאם לא כן כיון דליכא אינו יהודי אם לא יעשה ע"י חליטה אסור, כהוא דלא ילעוס (שערי תשובה, או"ח סי' תסה סק"א).